Vismantas Muralis

Didžioji gatvė 3

2021 m. Vilniaus senamiestyje, Didžioji g. 3 atlikti detalieji tyrimai ir žvalgymai. Detaliųjų tyrimų metu tirtos 6 perkasos, iš viso 142,34 m² plotas. Žvalgymų metu tyrinėtas apie 278,65 m² plotas. Tyrinėta vieta patenka į Vilniaus senamiesčio istorinio 36 kvartalo teritoriją. Pirminė mūrinė statyba šioje vietovėje siekia XV–XVI a. gotikinį etapą. Minimu laikotarpiu posesijos vietoje susiformavo dvi pailgo stačiakampio plano posesijos prie Didžiosios gatvės. Pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose užstatymas minimas 1559 m. Didžiojo Vilniaus gaisro metu. 1610 m. sudegė mediniai valdos statiniai. Įvairios rekonstrukcijos minimos 1656, 1668 ir 1685 m. Abi posesijos 1713 m. atiteko vienam savininkui – Pežarskiui. 1737, 1748, 1757 ir 1760 m. posesija degė. 1769–1781 m. pastatai dalinai atstatyti. 1783 m. nauja sklypo savininkė Preis atliko remonto darbus. XIX a. II pusėje pastatas išplėstas. Tuo metu minimos bravoro patalpos ir tabako dirbtuvėlės.

Sklypą nuo 2007 m. ne kartą tyrinėjo archeologai (*ATL 2007 metais,* 2008, p. 575; *ATL 2016 metais,* 2017, p. 350–352; *ATL 2017 metais,* 2018, p. 387–390; *ATL 2018 metais,* 2019, p. 400–404; *ATL 2019 metais,* 2020, p. 378–381; 653; *LIIR*, f. 1, b. 7198, p. 20–31). Išsamiausi tyrinėjimai atlikti 2016–2017 m. vadovaujant G. Jonučiui ir L. Girlevičiui, kai per dvejus metus detaliai ištirtas 346,5 m² dydžio plotas. Tiriant sklypo V dalyje esančius rūsius užfiksuotas XVII a. ir ankstyvesnis kultūrinis sluoksnis, 3,7x3 m dydžio ūkinė duobė, sutvirtinta medinėmis konstrukcijomis, surinkta XVI–XVII a. datuojamų archeologinių radinių. Nustatyta, kad įžemis sklypo V dalyje siekia 3,5 m nuo pirmo aukšto grindų paviršiaus. Kieme tirtose perkasose užfiksuotas 1,6–2 m storio XIV–XX a. kultūrinis sluoksnis. Apatiniai horizontai su įgilintomis struktūromis datuoti XIV–XVIII a. (*ATL 2016 metais,* 2017, p. 350–352; *ATL 2017 metais,* 2018, p. 387–390).

1 pav. Įvairūs radiniai: 1, 2 – stiklinio butelio fragmentai; 3 – karnizinis kampinis koklis iš dviejų pilno dydžio plokščių; 4 – sieninio koklio fragmentas; 5 – karūninis koklis; 6 – plokštinio koklio fragmentas; 7 – karūninio koklio fragmentas; 8 – frizinio koklio fragmentas; 9 – pagalbinės policijos (Schutzmannschaft) žetonai; 10 – caro Aleksandro (1777–1877 m.) medalis šimtųjų gimimo metinių proga. V. Muralio nuotr.

Fig. 1. Various finds: 1, 2 – glass bottle fragments; 3 – corner cornice stove tile made from two full-size panels; 4 – a panel stove tile; 5 – a crown stove tile, 6 – a panel stove tile fragment; 7 – fragment of a crown stove tile; 8 – fragment of a frieze stove tile; 9 – Auxilliary Police (Schutzmannschaft) tokens; 10 – a centennial medal for the birth of Tsar Aleksander (1777–1877).

2 pav. Perkasos 2 PV sienelė baigus kasimo darbus iš ŠR. V. Muralio nuotr.

Fig. 2. Post-excavation view of SW section of Trench 2, viewed from the NE.

2020 m. tyrimai vykdyti iki projektinio gylio. Tik viena perkasa 2 tirta iki įžemio (21,6 m^2). Didžioji dalis žvalgymų (apie 206 m^2) atlikta iki 30–55 cm gylio. Detaliųjų tyrimų metu perkasoje 1, kastoje vidiniame kiemelyje iki projektinio 1,1 m gylio, 53,25 m^2 plote aptiktas XX a. pabaigoje formuotas sluoksnis. Surasta XVII a. viduriu – XX a. datuojamų radinių (1 pav.). Aptikta tarpukario Lietuvos uniforminių sagų su Vyčiu, pagalbinės policijos (*Schutzmannschaft*) žetonų, caro Aleksandro (1777–1877 m.) medalis šimtųjų gimimo metinių proga, monetų, plombų ir t. t.

Perkasa 2, 21,6 m^2 dydžio, kasta vidiniame kieme. Aptikti iki 2,3–3,3 m storio XV–XX a. susiformavę kultūriniai sluoksniai (2 pav.). Atidengta XVII a. I pusės mūrinė siena, XVII a. II pusės grindinys ir XVIII a. vidurio arkinis pamatas. Aptikta koklių, buitinės keramikos, gyvulių kaulų ir t. t.

Perkasa 3, 36,2 m^2 dydžio, kasta B korpuso patalpoje. Š perkasos dalyje pasiekti 1,6–1,8 m storio piltiniai XIX a. pabaigoje formuoti grunto sluoksniai (3 pav.). Centrinėje ir P perkasos dalyse 30–35 cm gylyje atidengtas esamo rūsio skliauto viršus, datuojamas XVIII a. pabaiga – XIX a. pradžia. 1,2 m gylyje aptikta siena, datuojama XVII a. I puse, panašu, kad jos tęsinys aptiktas perkasos 2 ŠR sienelėje. Taip pat atidengtas XVIII a. vidurio arkinis pamatas bei XIX a. pabaigos sandėliuko fragmentas. Aptikta stiklinių buteliu, koklių, monetų, sagų ir t. t.

Perkasa 4 kasta B korpuso 16 m^2 dydžio patalpoje. Visame plote 0,35–1 m gylyje nuo

3 pav. Perkasų 3 ir 4 vaizdas pagal 3D skenavimo duomenis. V. Muralio nuotr.

Fig. 3. A 3D scan of trenches 3 and 4.

žemės paviršiaus atidengtas esamo rūsio skliauto viršus, datuojamas XVIII a. pabaiga – XIX a. pradžia (3 pav.). Virš jo aptiktas XX a. viduryje permaišytas žemių sluoksnis su XVIII a. pabaiga – XIX a. pradžia datuojamais radiniais.

Perkasose 5 ir 6 tirtas iki 1,7–2,1 m storio kultūrinis sluoksnis, datuojamas XV–XXI a. Įžemis nepasiektas. Plotai 1–3 žvalgyti A korpuso patalpose. Žvalgymų metu aptikti XX a. II pusės permaišyti žemių sluoksniai su pavieniais XVII–XX a. radiniais. Plotai 4–7 žvalgyti C korpuso patalpose. Žvalgymų metu aptikti XX a. II pusės permaišyti žemių sluoksniai su pavieniais XVII–XX a. radiniais. Plote 4 surastas XX a. pradžioje klotas grindinys. Plote 7 atidengti XVIII a. viduriu – pabaiga ir XX a. datuojami mūro fragmentai. Plotai 8–19 žvalgyti vidiniame kiemelyje, kieme ir važiuojamojoje kelio dalyje tiesiant požemines komunikacijas arba tikrinant jų buvimą. Fiksuoti 0,6–2,2 m storio piltiniai permaišyti žemių sluoksniai, formuoti XIX a. pabaigoje – XX a. pabaigoje. Aptikta radinių, datuojamų XVII a. pabaiga – XXI a. pradžia. Įžemis nepasiektas.

Tyrimų metu surinkta XV–XX a. vidurio archeologinių radinių kolekcija – 90 buitinės keramikos šukių, 104 koklių fragmentai, 31 stiklo dirbinys (iš jų 10 pilnai išlikęs butelis), 69 monetos, 33 sagos (iš jų 8 tarpukario Lietuvos uniforminės su Vyčiu), 64 pagalbinės policijos (*Schutzmannschaft*) žetonai ir kiti metaliniai dirbiniai. Iš viso inventorinti 447 radiniai, kurie perduoti LNM.

Didžioji Street 3

In 2021, archaeological examination of Didžioji Str. 3 involved the comprehensive excavation of six trenches (142.34 m^2), yielding finds dating from the 15th to the mid-20th century (Fig. 1), and a survey of a 278.65 m^2 area, which revealed layers dating from the 15th to the 20th century. Exposed masonry structures (Figs. 2–3) included: a wall (first half of the 17th century); a pavement (second half of the 17th c.); arched foundations (mid-18th century); a domed basement (18th–19th centuries); and the remains of a storage room (end of the 19th century).

Tauras Poška

Aukštaičių gatvė 2

2021 m. vykdyti žvalgymai ir detalieji tyrimai Vilniuje, Aukštaičių g. 2 sklype. Žvalgymai atlikti 826 m^2 plote, detalieji tyrimai – 561 m^2. Istorinis Paplavų (dabar Paplauja arba Paupys) priemiestis formavosi šalia Užupio, kitoje Vilnios pusėje, kurios faktorius ir lėmė, kad Paplavos tapo pirmuoju pramoniniu Vilniaus rajonu. Nuo XVI a. čia malti grūdai, gamintas popierius, parakas. Vilnios vaga buvo užtvenkta, gamybiniams poreikiams iškastos atskiros vandens atšakos ir kanalai. Iškasus pagrindinį kanalą (XVIII a. pabaigos – XIX a. šaltiniuose jis vadinamas „Kopanica“), suformuota beveik 3 ha dydžio „sala“, Š pusėje ribojama tikrosios Vilnios vagos, P – dirbtinės. „Salos“ galuose prakasti papildomi kanalėliai, sujungę pagrindinį kanalą su natūralia Vilnios vaga. Sklypas Aukštaičių g. 2 patenka į 1648 m. F. Getkanto plane ir 1737 m. J. G. M. Fiurstenhofo plane matomos „salos“ V dalį. Priemiestis išliko menkai apstatytas (didžiąją teritorijos dalį užėmė daržai, sodai ar nenaudojama žemė) iki XIX a. II pusės, kai Paplavose intensyviai pradėjo kurtis įmonės: Golšteino odų ir kailių, Lipskio alaus ir degtinės, muilo fabrikai. Iki XIX a. pabaigos kanalai sanitariniais sumetimais užpilti (jų vietoje nutiestos gatvės), malūnai nugriauti (Drėma V., *Dingęs Vilnius*, V., 1991, p. 361). 1737 m. Vilniaus miesto